

گورستان‌های تاریخی شیراز

سیدمحمی الدین حسینی ارسنجان

شیراز از قدیم الایام برخوردار از گورستان‌های فراوانی بوده که در حال حاضر از بسیاری از آن‌ها خبری نیست، اما برخی از این مزارستان‌ها را که هنوز آثاری از آن‌ها به یادگار مانده است را شرحی مختصر خواهم داد:

● **گورستان شیخ کبیر و حوالی آن:** این خاکستان که مزار شیخ کبیر، ابوعبدالله محمد خفیف از مشایخ بزرگ صوفیه نماد آن است امروز در بین بناهای زنده و پشت بازار وکیل شمالی قرار دارد. از این خاکستان بزرگ تنها مزار شیخ کبیر به جا مانده است که در دوران معاصر قبه و فضایی روی آن ساخته‌اند. برخی از بزرگان که در این خاکستان مدفون بودند: شیخ عبدالسلام، شیخ احمد کبیر، شیخ احمد صغیر، شیخ ابوشجاع، شیخ منصور، شیخ عبدالله علمدار، شیخ تاج الدین بهرام، شیخ رکن الدین و...

● **گورستان باهلیه و حوالی آن:** این خاکستان در محله سردرک بوده که از آن فقط قبرهای شاه منذر، بی‌بی دختران و سیبویه باقی مانده است. مزارهای معروف این خاکستان: سیبویه نحوی صاحب الکتاب، شیخ ابوبکر احمد سلمه، شیخ ابوعبدالله بیطار، سیده مادر عبدالله یعنی بی‌بی دختران، شیخ ابو محمد بن حسن بن حسین، شیخ کاوس بن عبدالله و...

● **گورستان مشهد ام کلثوم و شیرویه و حوالی آن:** زنده یاد استاد نورانی وصال مصحح کتاب معروف «هزار مزار» می‌نویسد: مزار اتابک سعد و آبش خاتون در این محل قرار داشته، معلوم می‌شود که این خاکستان در جنوب شرقی شیراز، انتهای بولوار سیبویه و حوالی آرامگاه آبش خاتون بوده است. برخی از گورهای معروف: سیده ام کلثوم، شیخ احمد بن حسین، مولانا سراج الدین، شیخ جمال الدین حسین بوشکانی، بی‌بی عزیزه دختر قاضی شمس الدین و...

● **گورستان باغ نو و حوالی آن:** این خاکستان در محلی بوده که امروز به عنوان محله بالاکف معروف است و از آن خاکستان جز روضه حضرت سید علاءالدین حسین و آرامگاه شیخ روزبهان دیگر اثری بر جا نمانده است. برخی از گورهای معروف: شیخ مندر بن قیس، شیخ ابودرعه عبدالوهاب اردبیلی این مزار هم متأسفانه در حال نابودی است. شیخ سعدالدین منصور محمد، امامزاده سید علاءالدین حسین، شیخ صدرالدین روزبهان، اتابک سعد بن ابوبکر زنگی، شیخ محمد علی بقال و...

● **گورستان مسجد عتیق و حوالی آن:** مسجد جمعه یا عتیق شیراز را عمرولیث صفاری در مرکز محله‌های شیراز بنا نموده است. وسط صحن مسجد هم ساختمان زیبایی به نام دارالمصحف یا خدایخانه در زمان ابواسحاق آل اینجو بنا گردیده است. گویند در این خدایخانه قرآن‌هایی به خط خلفا و امامان معصوم نگهداری می‌شده است. برخی از گورهای معروف: روضه متبرکه ابوعبدالله، سیدامیراحمد بن امام موسی بن جعفر، سید میرمحمد برادر شاه چراغ، قاضی شرف الدین محمد، امیر تاج الدین محمد بن حیدر، شیخ رکن الدین عبدالله، شیخ صدرالدین جنید و...

● **قبرستان بزرگ شمال شیراز:** این خاکستان بزرگ از روضه حضرت علی بن حمزه تا تکیه هفت تنان و چهل مقام را در بر می‌گرفته است. علی بن حمزه، فاطمه خاتون (خواهر عضدالدوله دیلمی)، شیخ معاذ، شیخ رکن الدین عبدالله، خواجه شمس الدین صفی، شیخ ابوعبدالله باکویه، مولانا عماد قزوینی، سلطان جلال الدین شاه شجاع، هفت تنان، مولانا بهاءالدین، شیخ مشرف الدین مصلح سعدی شیرازی و... برخی از گورهای معروف این قبرستان هستند.

قبرهای قدیمی گورستان، در معرض تخریب قرار دارند

سنگ‌های گورستان دارالسلام، نمایی از فرهنگ منطقه است

مردی سوار بر اسب، احتمالاً نشان می‌دهد که صاحب قبر، فرمانده یک فوج نظامی بوده است

● تلاش برای حفظ دارالسلام

با وجود اینکه هر از گاهی سخنانی در مورد تخریب این آرامستان کهن در فضای مجازی گفته می‌شود، اما استنادی فارس و شهرداری شیراز همواره برای حفظ و احیای این گورستان تاریخی تلاش کرده‌اند و محمد فرخ‌زاده، معاون گردشگری و امور زائرین استانداری فارس نیز از تلاش برای تبدیل دارالسلام به موزه سنگ و احیا و بازسازی این آرامگاه خبر داده است.

زیر برخی از سنگ قبرها خالی شده و برای زیرسازی و افزایش مقاومت خاک اقدام شده است؛ زیرا سنگ قبرهای قدیمی این آرامگاه ارزش تاریخی داشته و هر سنگ قبر یک اثر تاریخی از زمان خود محسوب می‌شود.

شورای اسلامی شهر و شهرداری شیراز نیز برای احیای این آرامگاه ورود کرده‌اند و قطعه‌ای برای به خاک سپردن مشاهیر و مفاخر در این آرامگاه در نظر گرفته شده است.

پروژه احیای آرامگاه دارالسلام شیراز و تبدیل آن به موزه سنگ با هدف الگوسازی و شناساندن بزرگان و علما به نسل آینده آغاز شده که در اجرای آن از نظر مشاوران و صاحب‌نظران استفاده می‌شود و این محل می‌تواند به یکی از مناطق ویژه برای گردشگری تبدیل شود و همچنین محور «عرفان» در شیراز به گونه‌ای تعریف شده که از دروازه قرآن آغاز می‌شود و تا قبرستان دارالسلام شیراز ادامه دارد و دارالسلام در واقع یک قسمت از پازل محور عرفان است.

از جمله اقداماتی که سازمان آرامستان‌های شهرداری شیراز برای حفظ و نگهداری از دارالسلام به تازگی به انجام رسانده است می‌توان به هرس درختان به علت سنگین بودن وزن درختان، پاک‌سازی محوطه، نورپردازی کل محوطه، بهسازی حرم مطهر «بی‌بی خدیجه» از نوادگان امام حسن مجتبی (ع) و نوسازی و بهسازی سه در آرامستان اشاره کرد.

بر روی سنگ قبرها،
نقش‌های منقور،
خوش‌نویسی‌های
ممتاز و تراش‌های
مرغوبی وجود دارد که
در کنار هم، موجب
شده تا دارالسلام
از سایر قبرستان‌ها
متفاوت شود